

El projecte «Totes les obres» de Jacint Verdaguer, dirigit per Joaquim Molas i Isidor Cònsul i publicat per Edicions Proa, es va concloure el passat octubre de 2006 amb el darrer volum, després de quatre anys d'haver-se encetat amb motiu de l'Any Verdaguer: una magna obra –en més de cinc mil cinc-cents pàgines– amb tota la producció literària de Verdaguer. Remarquem, d'entrada, la transcendència d'aquesta edició d'obra completa de Verdaguer, única d'aquestes característiques viva avui i que ho serà durant molts anys, realitzada amb molt de rigor i amb voluntat d'exhaustivitat i totalment necessària vistos els grans avenços en els estudis verdaguerians.

En tenir els quatre volums a les mans, un primer aspecte que destaca és la manera d'agrupar els llibres per gèneres, una ordenació gens habitual però que pot tenir una lectura positiva: comprovar que Verdaguer no només era poeta. Dins de cada volum i de cada gènere es respecta l'ordenació cronològica de les diferents obres que s'hi han publicat, tant en el cos central com en els annexos respectius.

Així, el primer d'aquest conjunt, sota l'epígraf *Prosa* (gener de 2003), conté deu títols d'aquest gran gènere. Alguns títols corresponen evidentment als dels llibres publicats per Verdaguer: *Excursions i viatges*, *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, *En defensa pròpia*. D'altres funcionen com a etiquetes objectives que descriuen el seu contingut: *Rondalles*, *Epistolari* –amb les cartes escrites per Verdaguer– i *Traduccions* –amb *Nerto*, de F. Mistral; *La rondalla de Barbazan*, de J. Sacaze; *La senyal de la Creu*, de J. Görres, i *Les quatre passions*–. D'altres encara són títols «rebatejats» pels curadors, cosa que podria dificultar a simple vista la localització de determinats textos: *L'au-*

cell del paradís –discursos, pròlegs, articles, necrologies i ressenyes– i *Lo cornamusaire i altres proses* –cròniques i articles–. Aquests dos darrers corresponen als «Discursos, articles, pròlegs» que marcà l'edició de la Il·lustració Catalana en els anys vint i que repetí la Selecta en els quaranta. S'haurà de veure quina efectivitat pot portar el canvi d'epígraf que Joaquim Molas explica d'aquesta manera: «hem reordenat la producció dispersa en dos volums. El primer, al qual hem posat per títol la definició de poesia que figura en un dels discursos, recull tots els escrits sobre literatura, siguin, o no, de tipus institucional. I el segon, que hem batejat amb un d'absolutament neutre, la producció periodística».

Al primer volum molts dels títols es completen amb alguns textos inèdits o no aplegats fins ara en volum, acabats o no, gràcies a la introducció d'apèndix a les diverses peces i, a més, en annex, hi ha inclosos els *Records d'infantesa* –coneguts fins ara, bàsicament, com a les narracions autobiogràfiques juvenils dels *Escrits inèdits* de J. M. de Casacuberta– i *Folklore* –amb *Què diuen los aucells?* i *Adagis i màximes*.

Al segon volum, *Poemes llargs. Teatre* (desembre de 2003), hi ha uns tretze títols d'aquests dos «gèneres» o «subgèneres»: *Dos màrtirs de ma pàtria, o siga Llucià i Marcià, L'Atlàntida, Llegendenda de Montserrat, Canigó, Lo somni de sant Joan* –que presenta en apèndix l'autotraducció *El sueño de san Juan*–, *Jesús Infant, Sant Francesc, Santa Eulària* i la peça teatral *L'adoració dels pastors* –amb la partitura musical d'Enric Morera–. En annex, s'hi afegeixen els *Amors d'en Jordi i na Guideta, El cicle de «L'Atlàntida»* –és a dir, *Colom* (1867); *L'Atlàntida. Primera versió* (1868); *Christophorus*; i *Colom* 1892–, *Lo somni de sant Joan. Primera versió* (1881), i *La Pomerola*, poema editat el 1995 per Ricard Torrents. Potser l'epígraf d'aquest volum pot «despistar» el lector pel fet que ens porta a dues qüestions: 1) què són els «poemes llargs»? –per saber-ho, s'ha d'haver seguit el que ha teoritzat Joaquim Molas sobre el tema– i 2) calia destacar el mot «teatre» quan només hi ha una peça verdagueriana, a més força curta, que pertany a aquest gènere? Són molt més clars, en aquest sentit, els títols generals del primer i dels dos darrers volums.

Com a conseqüència de dividir en dos l'únic volum previst inicialment de poesia, tenim finalment el tercer, *Poesia, 1*, i el quart i últim, *Poesia, 2* (març de 2005 i octubre de 2006). D'una banda, *Poesia, 1* inclou els llibres publicats en vida de Verdaguer: *Idil·lis i cants místics, Montserrat* –només amb llegendari, cançons i odes–, *Caritat, Càntics / Col·lecció de càntics religiosos pel poble* –en apèndix hi ha les partitures musicals dels poemes fetes per Càndid Candi–, *Pàtria, Veus del Bon Pastor, Roser de tot l'any, Flors del Calvari, Aires del Montseny i Flors de Maria*. D'una altra banda, *Poesia, 2* conté: 1) la poesia dispersa (1863-1902) –111 composicions publicades en vida de Verdaguer no recollides en cap llibre i 24 en apèndix que han estat divulgades pòstumament, dividides pel criteri cronològic i el literariotemàtic–; 2) les anomenades «obres pòstumes» que són quatre llibres que el poeta deixà pràcticament acabats i que es publicaren després de la seva mort (*Càntic dels càntics precedit de Los jardins de Salomó, Perles del «Llibre d'Amic e Amat», Al cel, Eucarístiques*) i 3), en annex, l'obra considerada inèdita, és a dir, els projectes que el poeta no va acabar d'enllestir: *Jovenívoles* –que es va editar per la Il·lustració Catalana en el vol. XXIX de les *Obres Completes* (1925)–; *Los pobres i Sants* –coneguts com *Els pobres. Els Sants*, un sol llibre en dues parts (L'Avenç, 1908)–; *Poesies per a «Barcelona»* –publicat, només en part, amb el nom de *Barcelonines* per la Il·lustració Catalana vers 1925 (vol. XXVIII)–; *Brins d'espígol* –editat per primer cop el 1981–; i, finalment, *Jesús Amor, Cor de Jesús i Espines i flors*, tres llibres que no es van conèixer fins als anys setanta del segle xx quan la Biblioteca de Catalunya va comprar-ne els manuscrits, que incloïen també *Brins d'espígol*, als hereus de les persones de confiança a les quals Verdaguer havia entregat els originals dos dies abans de morir.

Aquest quart volum és potser el que aporta més novetats a la col·lecció. S'ha hagut d'anar als manuscrits per poder editar-lo amb bones condicions, perquè s'han recuperat els originals i s'ha restituit i reparat la llengua de Verdaguer de les obres ja publicades (tant de les pòstumes com de les inèdites): s'ha tingut en compte la darrera versió del text controlada per l'autor tal com se sol fer en les edicions verdaguerianes. Una bona feina que dona valor a aquesta edició de *Totes les obres*. És

singular d'aquest volum, a més, el fet de veure-hi repetits alguns poemes: un criteri, que pot ser discutible, establert pels editors perquè no han volgut retallar els llibres inèdits (segons els projectava Verdaguier) i han presentat, a cura de Ramon Pinyol, el recull de la poesia dispersa tan complet com ha estat possible fins al moment.

Els dos curadors principals són, ja ho hem dit, Joaquim Molas i Isidor Cònsul, la tasca dels quals ha consistit tant a introduir els volums, a posar petits pròlegs als llibres com a tenir cura de la transcripció i edició d'alguns textos. Els acompanyen altres col·laboradors, anomenats a la portada corresponent: Lluïsa Plans, Andreu Bosch i Francesc Codina, per al primer; Pere Farrés, Ricard Torrents i Xosé Aviñoa, per al segon; i Ramon Pinyol, Pere Tió i Francesc Codina, per al quart. Al tercer volum, però, col·laboren Ramon Pinyol i Josep Massot només amb dues presentacions –de *Pàtria* i *Montserrat*, respectivament–, sense que apareguin els seus noms a la portada –són només a l'índex general i als crèdits. Això mateix passa amb Ricard Torrents que intervé en el quart amb dues presentacions, la del *Càntic dels càntics* i la de *Jovenívoles*. Aquests especialistes escriuen algunes de les introduccions als llibres, els textos dels quals sovint també han supervisat. El responsable, però, de cada edició queda assenyalat només a la introducció inicial o als pròlegs i no és sempre la mateixa persona la que escriu el pròleg i la que edita l'obra. Calia haver-ho deixat més clar i haver indicat més concretament, en algun cas, la procedència del text base.

Cada volum porta una introducció a càrrec de Molas o Cònsul (excepte el darrer que té només una «Nota editorial») i cada llibre o recull va precedit d'un petit i il·lustratiu pròleg específic on es presenten la història i l'estructura dels textos amb una funció clarament informativa. Alguns fins i tot apunten línies de lectura o petites anàlisis i tenen la garantia de ser fruit, moltes vegades, d'estudis previs o de tesis doctorals sobre les obres corresponents. Tant els curadors com els seus escrits estan en la línia del verdaguerisme, encetada a mitjan dels 80, que vol conèixer per dins i més a fons, sobretot, l'obra del poeta.

Un dels aspectes destacables de tots els textos que ofereixen els quatre volums és el de la conservació escrupolosa de la llengua de Verdaguier, però amb l'actualització de la grafia i l'adaptació de la puntuació necessàries per al lector actual al qual va adreçat el projecte. M. Mercè Riu, Pilar Serra i Josep Torras exposen a cada volum els criteris lingüístics seguits, en els quals assenyalen exemples concrets i casos particulars amb què s'han trobat per a la normativització lingüística. No combreguem, però, amb alguna solució que és ben discutible, com la d'aglutinar *aon*.

Per acabar, amb molt bon criteri, el darrer volum de la col·lecció porta uns índexs de títols i de primers versos (p. 1331-1383) molt útils per als estudiosos de l'obra –com ho havien estat els de les *Obres Completes* de la Selecta– sobretot si considerem que aquest projecte complet ha ampliat i actualitzat moltíssim el volum d'obra coneguda de Verdaguier. Per tal de poder ser encara més el punt de referència de tot Verdaguier, hi trobem a faltar una lectura global de tota l'obra verdagueriana ara aplegada –tot i que són molt positives i ben destacables les lectures parcials de cada recull i volum– i, a més, una bibliografia posada al dia de i sobre Verdaguier –com la de les *Obres completes* de la Selecta en l'edició de 1949, deguda a Lluís Guarnier.

Totes les obres s'ha convertit, sens dubte, en lloc de referència obligat –i ho serà en endavant– per al lector corrent i per al verdaguerista perquè posa a l'abast tot sencer l'importantíssim corpus de l'escriptor, és a dir, tot allò que s'ha descobert i se sap fins ara, amb un bon tractament, de manera assequible i amb criteris científics, sense l'enfarfec, però, de notes i variants propi de les edicions crítiques que, malgrat tot, continuen essent necessàries per conèixer millor l'obra i l'autor.

M. Àngels VERDAGUER PAJEROLS
Universitat de Vic